

MF Augo Lynges jomfrutale

i folketinget den 27. november 1953

Det er første gang, at Grønlands repræsentanter får lejlighed til at udtale sig om Grønlands budget i folketinget, og det er derfor med en vis højtidelighed, jeg har begæret ordet for at knytte de første bemærkninger til det foreliggende finanslovsforslag.

Det første, jeg vil sige, er, at jeg på egne og landsmænds vegne vil udtrykke glæde over, at der atter i år ønskes stillet store beløb til rådighed til samfundsudgifter og opbygningsarbejde i Grønland. Hvis nogle af de ærede medlemmer skulle mene, at det er for store beløb, der ønskes anvendt også i år, vil jeg gerne have lov til at minde om, at det er udgifter til at opbygge en ny landsdel, der er temmelig langt tilbage på så godt som alle områder, og tilskudene er derfor uundværlige.

Det gælder bl. a. skole- og kulturelle udgifter, der i år figurerer med knap 4,5 mill. kr. Det er store beløb. Men sagen er den, at de grønlandske børn og de unge i Grønland efterhånden gerne skal have adgang til samme undervisning og uddannelse som de unge hernede, og de skal gerne lære dansk, ikke alene fordi de er danske statsborgere, men også

fordi danskundervisningen er en betingelse for videre åndelig udvikling.

Det er derfor, vi har fået og skal have så mange danske lærere i Grønland. Sproglig isolation har været og er stadig Grønlands ulykke. En af den nye tids vigtigste opgaver vil være at realisere planer, der går ud på at lære grønlænderne dansk. Vi ønsker at lære vore børn det fra barndommen i børneskoler og ungdomsskoler, og vi ønsker at sende så mange unge grønlændere som muligt til uddannelse hernede.

Om alt dette kan naturligvis siges meget, men tiden og lejligheden i dag tillader ikke, at vi går i enkeltheder eller fordyber os i sagerne. Jeg vil blot sige, at det er vigtigt, at de planer, skolemynighederne har projekteret, overholdes. Jeg havde nær sagt, at det er den vigtigste del af opbygningsarbejdet, fordi hele udviklingen slet ikke kan undvære den undervisning, uddannelse og opdragelse, som disse skoler og andet kulturelt arbejde kan give, idet de er midler til at opbygge kærnen og ånden, der skal bære den materielle udvikling indefra.

I denne forbindelse vil jeg gerne have

lov til ganske kort at fremdrage ønsket om en ny skole, til trods for at den ikke er medtaget på budgettet i år, ønsket om en mellemskole i Grønland. Sagen har været drøftet i mange år både i landsrådet og på anden måde, men kommissionsbetænkningen har udskudt spørgsmålet på ubestemt tid. Flere grunde taler imidlertid for, at tidspunktet til sagens løsning nu er inde og vanskeligt kan udskydes længere. Vedtagelsen af den nye grundlov, hvorved Grønland er blevet en ligeberettiget del af Danmark, taler for, at man på så mange områder som praktisk gennemførligt giver den i Grønland opvoksende ungdom de samme uddannelsesmuligheder som ungdommen i det øvrige kongerige. Færperne har forlængst fået sådanne skoler. En mellemskole med eksamensret i Grønland vil bevirke, at eleverne fra Grønland vil kunne fortsætte i et gymnasium i Danmark og derigennem få adgang til universitetsuddannelse. Den nødvendige grundskole findes allerede i Godthåb. Den danske skole har elever i alle fem grundskoleklasser. Elevmaterialet er dels børn, hvis forældre er hjemmehørende i Grønland, dels børn hvis forældre midlertidigt opholder sig i Grønland som tjenestemænd. Undervisningssproget er udelukkende dansk, og der er endda blevet undervist elever op til 1. eksamensmellem med et godt resultat. Det er vigtigt, hvis vi kan skabe den skole snarest efter de planer, skolemynighederne havde desangående.

Endvidere vil jeg gerne fremdrage ønsket om en husholdningsskole, en skole, der er lige så vigtig i det almindelige opbygningsarbejde, men som hidtil er

sat i baggrunden, fordi der er så mange opgaver, der skal løses på forholdsvis kort tid.

Vort samfund er undergået betydelige forandringer i de senere år. Et af de vigtigste spørgsmål, den nye tid ikke bør glemme, er kvindesagen. Kvinderne i Grønland er jo politisk ligestillede med mændene og er begyndt at gå ind i samme skoler og uddannelsesanstalter som mændene. Kvinderne i Grønland har fået politisk ansvar. Men det, vi mangler i dag, er en husholdningsskole, som er savnet stærkt de seneste år. Kvinderne er jo dem, der sidder hjemme, opdrager børnene og forvalter alt, hvad mændene fanger og tjener. Derfor må de lære husholdning, økonomi og – hvad der er lige så vigtigt – renholdelse af hjemmene. Her har vi en stor, for hele samfundet betydningsfuld opgave, som vi bør tage op i den nærmeste fremtid, for det betaler sig ikke for samfundet, at sådanne opgaver stadig udskydes.

Lige så vigtig er forbedringen og udbygningen af Grønlands radiofoni. Vi må have en stærkere sender, der kan dække i hvert fald den beboede del af Grønland. Det er meget vigtigt, at forarbejderne kan påbegyndes i det kommende år. Den nuværende senders rækkevidde dækker kun de nærmeste pladser fra Godthåb. Ikke mindst i et land som Grønland er radioudsendelser meget vigtige som oplysningsfaktor og kulturspredende faktor. Derfor er en forbedring af Grønlands radio en af de første store opgaver, vi skal tage os af, fordi materiel fremgang alene ikke betinger udviklingen, og fordi en virkelig økonomisk fremgang forudsætter en videre udvik-

ling i kulturel henseende. Vi har så lidt læsestof heroppe, at man kan tale om åndelig smalkost, delvis underernæring af størstedelen af samfundet i Grønland. Derfor er radioen vort håb; ledet på den rigtige måde er den den bedste kulturspredere i et land som Grønland, hvor man på grund af den spredte bebyggelse lever meget isoleret. Der er mange andre kulturelle spørgsmål, som man ikke kan fremdrage i dag, men som vi eventuelt kan drøfte senere enten her i folketinget eller i Grønlandsudvalget.

Til det vigtige område, som udgøres af sundhedsforholdene, er der i år budgetteret et meget stort beløb; forklaringen er, som vi alle ved, at vi i Grønland stadigvæk står langt tilbage i sundhedsmæssig henseende. Vi befinder os stadig på et udviklingsstadium, som andre danske landsdele har overstået, med stor sygelighed og dødelighed, begge dele forhold, der bunder i fattigdom og lavt kulturelt stade, således som man har kendt det hernede for mange år siden. Yderligere er vi vanskeligt stillet i Grønland, fordi vi af klimatiske årsager er tilbøjelige til at bygge for små, let opvarmelige huse, hvori smittefarlige syge stuves sammen med raske. Den største post vedrørende sundhedsvæsenet er de beløb, der ønskes anvendt til sanatorierne og de store årlige overførelser af grønlandske patienter til danske sanatorier. Vi fra Grønland vil på de syge familiers vegne sige hjertelig tak for den storstilede hjælp, der er ydet både fra statens og de private side, navnlig fra kongens og dronningens fonds, og vi takker for den hjælp, der foreslås ydet i år for at tage kampen op med Grøn-

lands gamle fjende, tuberkulosen, der har berøvet Grønland en stor del af dets bedste kræfter og derved hæmmet hele udviklingen.

Det er imidlertid ikke nok, at kampen føres direkte; lige så meget betyder det, at den føres indirekte gennem et almindeligt oplysningsarbejde og gennem økonomiske og boligmæssige forbedringer. Derfor vil jeg gerne her benytte lejligheden til at udtale en tak for den storslåede boligstøttelovgivning, der er kommet i år, og som i det kommende finansår repræsenterer 6 mill. kr. Det er en lovgivning, der nok skal sætte mærkbare spor i de kommende år. Her vil jeg dog indskyde, at så længe den store, jævne befolkning ikke får bedre økonomiske kår, vil kampen foregå for halv kraft. Her drejer det sig nemlig om et arbejde, det vil tage mange år at udføre, ikke alene fordi det tager tid at foretage økonomisk og kulturel opbygning, men også fordi man i et land som Grønland har yderst vanskelige arbejdsforhold, nemlig klimatiske og geografiske vanskeligheder næsten uden sidestykke i verden, i et arktisk, tyndt befolket land. Dette bør vi huske, når vi lejlighedsvis hører om temmelig hård kritik af det danske styre i Grønland. Jeg vil derfor gerne benytte lejligheden til at udtale vor uforbeholdne anerkendelse af Grønlandsdepartementets arbejde. Grønlandsdepartementet arbejder så energisk, at det beskyldes for at forcere udviklingen i Grønland; jeg synes, dette er en påstand, der kun tjener som ros til det nuværende styre.

Det er imponerende, som der arbejdes for tiden for Grønland og i Grønland, idet man søger at indhente, hvad

tidligere tider har forsømt og udsat. Herom vidner også de rekordbeløb, der foreligger i Grønlands budget i år.

Jeg vil imidlertid gerne fremkomme med et ønske om i højere grad end hidtil at inddrage grønlændere i arbejdet med nyordningen. Hermed tænker jeg specielt på bygge- og anlægsvirksomheden. Jeg anmoder om, at man søger at effektivisere uddannelsen af unge grønlændere til håndværk og andre fag, så at de kan inddrages i nyordningens anlægsvirksomhed, og så vi efterhånden kan formindske de store årlige forskydninger af arbejdskraft fra Danmark. Jeg vil bede om, at man udviser varsomhed med hensyn til brugen af ufaglært arbejdskraft, så længe der findes så mange ledige grønlændere på visse steder i Grønland. Det er dog ikke udelukkende af økonomiske grunde, jeg siger det; vi vil naturligvis gerne have vor andel af det store beløb, der årligt anvendes som arbejds løn i selve Grønland, men det er også vigtigt for os, at vi på alle områder får følelsen af at være med i arbejdet, at være med til at skabe og bygge den nye tid op. Det gælder ikke blot om at gøre vigtige arbejder færdige inden for fastsat tid og at følge den og den plan, men lige så meget om at gøre arbejdet ved hjælp af landets egne børn.

Dernæst vil jeg gerne nævne et punkt, som vi anser for at være det allervigtigste, nemlig ophjælpningen af de grønlandske erhverv, specielt landbruget og fiskeriet.

Det er ganske vist ikke nu øjeblikket til at fordybe sig i enkelthederne i dette for Grønland uhyre vigtige punkt, i hvert fald ikke så længe vi beskæftiger

os med den principielle del af finanslovsforslaget; vi har iøvrigt allerede forelagt spørgsmålene for fiskeriministeren og forudser, at vi, forhåbentlig i nær fremtid, får lejlighed til en særskilt debat herom, enten i folketinget eller i Grønlandsudvalget. Jeg vil derfor i dag nøjes med at trække hovedlinierne op. Ligesom det er tilfældet for alle andre lande i verden, er større eksport for os livsvigtig. Kun gennem stigende produktion kan vi skabe flere indtægter til forbedring af de dårlige økonomiske kår i Grønland. Ude i havet findes Grønlands eneste virkelig store chance, fisken. Store værdier, millioner af kilogram, skovler de udenlandske fiskere årligt ind i havene ved Grønland, mens landets egen fattige befolkning må nøjes med en lille fangst, dels på grund af et ret uudviklet produktionsmateriel, og dels fordi en stor del af bebyggelsen stadig er placeret efter jagtmæssige hensyn. Disse befolkninger deltager i altfor ringe grad i den for landet livsvigtige fiskeproduktion. Vor opgave må derfor være efterhånden at indrullere disse befolkningsdele som fiskere og arbejdskraft i fiskeriet. Det er dog ikke meningen, at andre erhverv skal forsømmes af den grund. Men ingen af de nuværende erhverv kan tilsyneladende skabe så store forhåbninger som fiskeriet, og det ser ud til, at det kan skabe befolkningen langt bedre kår, end sælfangsten nogensinde har kunnet.

Staten har allerede bidraget med et stort og godt arbejde for at udvikle erhvervene, navnlig indenfor landbrug og fiskeri. Især i de senere år har Den kgl. grønlandske Handel gjort et stort

arbejde for at udvikle fiskeriet. I mange år har Grønlandsdepartementet ydet grønlandske fiskere rentefri lån til anskaffelse af motorbåde. I år fik vi en stor lånefond med adgang til rentebærende lån til erhvervsdrivende. Men endnu mangler vi bl. a. gode fiskerihavne til den hurtigt voksende motorbådsflåde, af hvilken grund der hvert år hvalhavarer eller forliser både i vore udækkede havne. Endnu kan vi ikke rigtig oparbejde „Lofoten-fiskeriet“ i visse fiskerige fjorde om vinteren og foråret. Vi mangler reparationsværksteder, fabrikker og andet produktionsmateriel.

Det, der stadigvæk mangler i Grønland, er kapital og værdier i selve landet, indtægter, der virkelig kommer grønlænderne tilgode. Selvfølgelig, når man sammenligner de nuværende forhold med tidligere tider, er der sket fremskridt, og det har navnlig det nuværende styre æren for, men disse fremskridt er små endnu. Endnu i år er der kun anslået 5 mill. kr. som indtægt til grønlænderne som betaling for indleverede produkter. Det er for lidt som betaling til en befolkning på 24.000 mennesker. Eller er det måske det, som kritiseres som for stærk udvikling? Nej, i hvert fald går det ikke altfor stærkt i økonomisk henseende. Den store, jævne befolkning i Grønland har endnu for små indtægter, og de økonomiske forhold er yderligere vanskeliggjort ved de store prisstigninger, der ifølge kommissionsbetænkningen har fundet sted.

Lønarbejderne har fået regulerings-tillæg ifølge pristallet, men fangerne og fiskerne, der ikke kan få sådanne, har

lidt under disse prisstigninger. Jeg vil derfor gerne på fiskernes side rette den forespørgsel, om det ikke er muligt, at fiskerne kan få en slags tilskud i form af højere fiskepriser som godtgørelse for prisstigningerne. Nu ser jeg i aviserne – „Politiken“ for den 23. november – at man på Færøerne venter at kunne realisere et omfattende nybygningsprogram af fiskerfartøjer, bl. a. ved hjælp af Marshallpengene. Det fattige Grønland kan også trænge til at få sin andel af Marshallpengene til op-hjælpning af erhvervene. Dette siger jeg til overvejelse hos rette vedkommende.

Endnu et vigtigt økonomisk spørgsmål vil jeg gerne berøre her for at støtte det ærede medlem hr. Frederik Lyng, der har ventileret spørgsmålet under åbningsdebatten. De grønlandske arbejdere og bestillingsmænd ønsker lønrevision, og det er vort håb, at den lønkommission, man efter den højtærede statsministers åbningstale påtænker at nedsætte, også kommer til at gælde Grønland med deltagelse fra grønlandsk side.

Endnu findes der en række spørgsmål, som trænger sig på, og som vi gerne vil frembære her i folketetinget, f. eks. spørgsmålet om forbedring af forbindelsen mellem Grønland og Danmark og mellem de forskellige dele af Grønland. Hvis vi ikke kan forbedre og billiggøre trafikken mellem de to landsdele, vil der stadig være en kløft, der hindrer samarbejdet mellem Grønland og Danmark.

Jeg har udelukkende fremdraget store spørgsmål, fordi det er dem, der skal ekspederes først; andre, mindre spørgs-



Det første fælles landsråd forsamlet foran gymnastiksalen i Godthåb den 5. november 1951. I første række ses fra venstre Frederik Lyngé, Marius Sivertsen, Jens Olsen, Peter Fleischer og Hendrik Olsen. I anden række: Peter Egede, Nikolaj Rosing og landshøvding P. H. Lundsteen. I tredje række: Knud Olsen, Augo Lyngé og Frederik Nielsen, og bagest Jacob Nielsen, Abel Kristiansen og Gerhard Egede.

mål kan vi så drøfte videre ved andre lejligheder. Men inden jeg slutter, vil jeg gerne have lov til at bringe vor uforbeholdne tak ikke alene for de ofre, der bringes i år, og for dem, der er blevet bragt tidligere, ikke alene økonomiske ofre, men også ydelser af anden art, den

moderlige beskyttelse, hjælp og støtte, vi i årenes løb har fået fra Danmark. Disse ofre har deres store andel i, at Grønland selv har ønsket fastknytning til Danmark som en virkelig del af landet.